מטוס התרסק באפריקה – וישראל מצאה את עצמה במרכז שערוריית נשק חדשה

1000 מיקלעים – למי?

ל ממשלת ישראל אין מזל, במה ש־נוגע לנשק המוברח במטוסים. זה ה־מינימום שניתן לומר, ביחס למטוס שהת־רסק השבוע, קרוב לקו־המשווה באפריקה. בתוכו התגלו אלף מיקלעים.

לפני קצת למעלה משמונה שנים, היה זה מטוס מסוג ב־17 שגרם לשערוריה. המיבצר המעופף* — שהוביל מיקלעים, באזוקות ומרגמות — לא התרסק, אלא נאלץ לנחות נחיתת־אונס בבון שבאלג׳יריה. אמרו אז, כי הנשק הוברח מישראל למח־תרת האו.א.ס. של המתיישבים הצרפתים.

למי היה הנשק מיועד הפעם? זאת שאלה שאין עליה עדיין שום תשובה. מה שברור הוא, כי המטוס נמצא במקום שבאופן רשמי לא היה צריך להימצא בו. פרט נוסף ברור: הנשק נקנה בהולנד על־ידי ישראלי, שפעל כמתחך של ממשלת ישראל, ועתה הופכת העתונות ההולנדית עולמות, כדי לברר את חלקה של ישראל בפרשה.

כי ברור היה, שהנשק מיועד לאחת מן החזיתות החמות של אפריקה או אסיה. אילו היה הנשק מתגלה בשימושו של אחד הצדדים הלוחמים, לא היה איש זוכר את המתחך שמכר אותו. כולם היו מתייחסים למקור שממנו הגיע הנשק, ומקור זה טבוע על המיקלעים, ואינו ניתן לטישטוש. שם נאמר בפירוש, כי נשק זה בא ממחסני הצי ההולנדי.

העיסקה כולה מוזרה, אבל אופיינית ל־מיסחור המתועב ביותר — המיסחר בנשק.

לפי הגירסה הרשמית, התקשר אזרח ישראלי בשם מנחם ארזי עם מיפקדת הצי ההולנדי, ובפיו הצעה מסחרית: למכור להולנדים תת־מיקלעים עוזי. המועד בו בוצעה העיסקה: שנת 1958. אותה שנה בדיוק, בה נתפס מטוס־הנשק באלג׳יריה, ושהיתה תקופת־השיא של עיסקות שמעון פרס וסוכניו.

★ ★ ★

למי נחוץ נשק זה?

ד הולנדים הסכימו לקנות את הנשק ה־ישראלי, ונחתם הסכם רשמי בינם לבין משרד הבטחון הישראלי. מה עוד, שהסוכן הישראלי החרוץ, מנחם ארזי, לא דרש תשלום במזומן עבור הסחורה. הוא היה מוכן לקבל כתמורה נשק מיושן של הצי ההולנדי. ליתר דיוק: 8400 מיקלעי לנקאס־טר ותת־מיקלעים תופסון. אותו סומיגאן מפורסם, שנולד במלחמת האגאנסטרים של שיקאגו. הולנד השיבה ריקם בקשות לרכי־שת נשק זה, מצד מדינות אחרות. אבל לישראל הידידה — הסכימה לתתו.

זהו נשק טוב ויעיל — אבל מעולם לא היה בתקן הרשמי של חילות צה״ל. משמע — הוא ניקנה מראש כדי שיימכר בשוק העולמי של סוחרי־הנשק. מי יכול להיות מעוניין בסוג זה של נשק? בראש וראשונה מחתרות, וצבאות בלתי־חוקיים, שאינם יכו־לים לחתום על חוזים רשמיים עם המדינות המייצרות את הנשק הדרוש להם. יש לז־כור, שאפילו פורטוגל המנודה רכשה נשק חדיש באופן סדיר. בין השאר: עוזים יש־ראליים, שהופעלו באנגולה.

שאלה מעניינת, המתעוררת עתה: האם בא חלק מן הנשק במיבצר המעופף מאותם עודפים הולנדיים?

ברור שלא תיתכן תשובה חיובית על כך. כי בזאת היתה ישראל מודה, שהפרה את התנאי הראשון של העיסקה הרשמית, והוא: שאין למכור את הנשק ההולנדי, אלא לממשלות רשמיות. והאו.אה.אס. היה אירגון מחתרתי.

★ ★ ★

כבר לא נוגע לישראל

א כל 8400 מיקלעים ותת־מיקלעים הם הרבה נשק, אפילו בעולם הסובל מריבוי מלחמות אזרחיות. לפי גירסה עדינה, ש־התפרסמה במעריב, „לאחר שהתברר כי ה־ביקוש הישראלי קטן ממה ששוער תחילה, מכר ארזי חלק מן הנשק״ ללקוחות שונים באמריקה וקנדה.

איזה ביקוש ישראלי? הרי נשק זה מעולם לא היה בתקן הרשמי של צה״ל.

לכן יכול להיות רק ביקוש אחד: לצורכי יצוא. האם פירוש הדבר, שרימו במתכוון את ההולנדים? מכל מקום, סוחרי־הנשק ה־ישראליים, שחשבו במושגים גדולים, לא הצליחו כנראה בכל תקוותיהם. ויש לזכור: אין בישראל סוחרי־נשק פרטיים. על כל פנים, לא סוחרים בעוזים.

נותרו כמויות גדולות של מיקלעים ו־טומיגאנים ללא קונים. ואז, כדברי אותה גירסה עדינה, „מכר ארזי חלק מן הנשק ההולנדי לאמריקה ולקנדה.״

למי באמריקה ובקנדה? אין תשובה.

אבל גם השוק הזה הוכיח את עצמו מוגבל במיקצת. לכן, שוב לפי אותה גירסה עדינה, „בשנת 1963 העביר ארזי את זכות המכירה של הנשק שנותר בהולנד לצד שלישי, שזהותו עדיין לא נתגלתה.״

ובזאת מבקשים ארזי וממשלת ישראל ל־נער את חוצנם מכל העניין. „מה שקרה אחרי 1963,״ הצהיר ארזי מפורשות השבוע, „לא נוגע לנו. זהו עניין של ההולנדים.״

★ ★ ★

מות הקברניט

א לא שממשרת הולנד — אחת מידי־דותיה הנאמנות ביותר של ישראל — רואה את העניין אחרת. היא אינה מכירה את כל הסוחרים והסוכנים הקטנים. היא עשתה עיסקה עם ממשלת ישראל. לדידיה, ארזי הוא נציג ישראל. לדידיה ישראל אח־ראית עד היום לביצוע הסכם־החילופין. הסכם זה מתנה כמה תנאים חמורים, לגבי השימוש בנשק זה או מכירתו לאחרים.

תנאים אלה הופרו, ושום תירוצים יש־ראליים אינם מספקים את הולנד. גם אילו היה מישהו במשרד הבטחון ההולנדי, ה־מקביל לשמעון פרס בעסקי נשק, והיה נוטה לטשטש את כל העניין, אין הוא יכול לעשות זאת. כי עתוני אמסטרדם מלאים כעס. הם אינם מוכנים שממשלה זרה תסבך אותם בהברחות־נשק — תהיה זו גם ממשלה ידידותית.

והעיקר: לא ברור כלל לאן מיועד הנשק הזה. לעומת זאת ברור, כי הוא הוצא מהולנד במירמה. המטוס, די. סי. 4 מיושן, המריא מאמסטרדם, כשבהצהרת קבר־ניסו האמריקאי כתוב, שפניו מועדות ל־בירמינגהם. ברשימת המיטען לא נאמר דבר על נשק, ולא ניתן רשיון־ייצוא למיקלעים.

דקות מעטות אחרי ההמראה, כבר טס המטוס האמריקאי החכור מעל למימיו האפו־רים של הים הצפוני. אך במקום להמשיך מערבה לאנגליה, פנה דרומה, לעבר ספרד. הוא חנה, כפי הנראה, חניית־ביניים ב־פאלמה שבאי הספרדי מאיורקה, המשיך משם דרומה, מעל למידבריות אלג׳יריה, אל לב אפריקה. הוא הגיע לסוף הבלתי־מתוכנן של מסעו בקאמרון. הטייס האנק חרטון נהרג בהתרסק המטוס, והמיקלעים שבתוכו הפכו נושא לשערוריה בינלאומית*.

★ ★ ★

לניגריה, לסודאן, לאנגולה?

ל מה דווקא בקאמרון? המושבה הצרפתית לשעבר שוכנת בתחתית ה־בליטה של מערב אפריקה. המדינה עצמה שקטה, ואינה זקוקה לאלף מיקלעים. אבל היא שוכנת בקירבת כמה ממוקדי־התבערה של היבשת. מצד אחד היא גובלת עם ניגריה, הגולשת במהרה לתהום של מלחמת־שבטים. מצד שני היא גובלת עם קונגו. מדרום נמצאת אנגולה. ואילו גבולה המז־רחי משותף לה ולדרום סודאן. האם היה הנשק מיועד לאחת מארצות אלה?

● **בניגריה** מתכוננים שבטי האיבו ללחום בשבטי האוסה. למעשה כבר החלה השחיטה ההדדית. לישראל יש אינטרסים משלה שם. ידוע כי בני המחוזות ה־מוסלמיים של הארץ הענקית אינם אוהבים את הישראלים. ייתכן שהנשק בא לחזק את הצד האוהד.

● **בקונגו** גמר רק עכשיו הנשיא ז׳וזף מובוטו לדכא נסיון־התקוממות של אנשי צ׳ומבה. קשה להניח שגורם ישראלי היה מתערב במישלוח נשק בלתי־חוקי לשם.

● **באנגולה** ניצבים לוחמי־השיחרור נגד הגדודים של סלאזאר. גדודים אלה — או חלקם, לפחות — צויידו בעוזים, ש־נרכשו בעיסקה רשמית. האם ייתכן שגורם ישראלי יצייד עתה את לוחמי־השיחרור בעיסקות סודיות?

● **בדרום סודאן** מתחוללת, זה למעלה מעשר שנים, מלחמה אכזרית בין חיילי השלטון המרכזי בחרטום, לבין השבטים הדרומיים, שאינם מסכימים להשפעה מוס־למית וערבית. חרטום וקאהיר האשימו לא־פעם את ישראל בהספקת נשק לשבטים. הייתכן שאלף המיקלעים היו מיועדים להם?

★ ★ ★

תימן?

א יה השכנות המיידיות של קאמ־רון. אבל לא רק שם יש צורך במיק־לעים ואין הכרח, כי הנשק היה מיועד דוקא למדינה שכנה. ייתכן מאד, כי קאמ־רון נועדה להיות רק חניית־ביניים למטוס, בדרכו ליעד רחוק יותר. ייתכן גם ש־המטוס כלל לא התכוון לנחות שם, אלא התקלקל ונפל בהיותו במעבר בשמי הארץ.

אם כן, לאן יכלו להיות פניו מועדים? בקצה השני של היבשת נמצא נמל־התעופה של ג׳יבוטי. ממול, בצד השני של המיצר, עומדת עדן, ומאחוריה — הרי תי־מן, בהם התבצרו האימאם באדר ואנשיו.

אין זו טענה ערבית חדשה, שישראל מספקת נשק לאימאם. באדר עצמו התרברב, לפי גירסת עתון לבנוני, שציטט עתון איטלקי, כי אכן מספקת לו ישראל נשק. לא ברור מה אמת בטענות אלה, אבל דבר אחד ברור: שופרות־התעמולה הערב־יים כבר מקשרים את שערוריית מטוס־הנשק עם האשמותיהם הישנות. הם חיד־שו — ועוד יגבירו — את האשמותיהם, כי ישראל מספקת נשק לשבטים הסודאניים ו/או למלוכנים בתימן.

אילו היה העניין נתון כולו בידיים יש־ראליות, אפשר היה אף להניח בודאות, כי שום תשובה ברורה לא היתה ניתנת לשאלות הרבות, שעורר מיטען המיקלעים.

אבל העניין נתון כולו בידי הולנד, וזו מתכחנת להבהיר אותו לגמרי. התובע ה־כללי הודיע, שהוא יעמיד לדין מי שהפר את החוקים האוסרים ייצוא נשק ללא רשיון, או הברחת נשק.

לכן אפשר לצפות, כי כמה שאלות קשות יוצגו לישראל בפומבי.

● האם היא מעורבת בהברחת הנשק?

● אם כן — לאן היה מיועד?

● ואם אינה מעורבת — כיצד זה לא קיימה את התחייבותה, והירשתה לאנשים מפוקפקים לעשות בנשק הזה כרצונם, שעה שממשלת הולנד סמכה על הסכמיה עם ממשלת ישראל?

המטוס הראשון המיבצר המעופף הישראלי, שהו־ביל נשק קל ותחמושת לכתובת אלמונית, ואולץ לנחות באלג׳יריה, במארס 1958.

---

* המטוס טס ללא סימני־הכר לאומי. הצוות המנון כלל בעיקר יהודים נתיני ארצות שונות אך תושבי ישראל. הנוסע היה האזרח הישראלי שלמה ראוכברגר, ש־בעבור מספר שנים נועד להיות נוסע ראשי של אל־על.

* לפי גירסה שפורסמה בעתון הולנדי, לא התרסק המטוס בקאמרון, כי אם נחת נחיתת־אונס בלוב.